

Hadobás Eszter

Az egri jogi oktatás térbeli és társadalmi dimenzióinak vizsgálata 1874 és 1890 között

Az iskola, a tér és a társadalom egy közös mezőt alkotnak, melyben mindegyik összetevőnek fontos szerep jut. A történeti elemzések tárgyát régóta képezi az oktatás és az iskoláztatás szerkezete, annak fejlődése, átalakulása. Ebben a tanulmányban arra teszek kísérletet, hogy a tér, az oktatás és a társadalom hármására fókuszálva analizáljam az Egri Érseki Joglíceumot az 1874 és 1890 közötti időszakban. Az egri joglíceumot a római katolikus egyház működtette és a jogakadémiák közé tartozott, amely egy speciális iskolatípus volt¹ a Magyar Királyság területén.

Az elemzés forrásait az iskolai matrikulák adatsorai és a fennmaradt államtudományi és jogtudományi államvizsga-jegyzőkönyvek² adják.³ Ezek adatállományát egy adatbázisba gyűjtöttem össze,⁴ amelyből könnyedén kinyerhetők az elemezni kívánt információk. A térbeliséget oly módon kívánom tanulmányozni, hogy megvizsgálom a diákok szüleinek lakóhelyét, a társadalmi hátteret pedig a szülők vagy gondviselők foglalkozásán keresztül elemzem. A tanulmány úgy épül fel, hogy először a választott időszak összes tanulójának lakhelyét vármegyei, majd települési szinten analizálom, ezt követően szűkítem a vizsgálat alanyainak számát azáltal, hogy csak az államtudományi és jogtudományi államvizsgát tettek lakóhelyét tanulmányozom. Annak a kérdésnek a vizsgálata, hogy a tanulók szülei vagy gondviselői és ezzel együtt a diákság mely vármegyékben élt, fontos, mert megmutatja, hogy az iskola milyen vonzáskörzettel rendelkezett és megadja az iskola beiskolázási körzetét. Így képet kaphatunk arról, hogy szűkült-e vármegyei vagy települési szinten az iskola vonzáskörzete. A vármegyei szintű elemzés után fontos a településtípusok szerinti elemzés is, mivel ez segít jobban megvilágítani azt, hogy a városi illetékességű diákok többségben voltak-e. A közigazgatási és jogi beosztás törvényi szabályozása 1886-

¹ Speciális szerepüket az adta, hogy olyan jogi főiskolák voltak, ahol jogi és hivatali pályára képeztek szakembereket. Kezdetben a protestánsok, majd a katolikusok is létrehozták saját jogakadémiáikat a 17., 18. században. Majd 1777-ben a *Ratio Educationis* értelmében megszülettek a királyi jogakadémiák is. Az iskolatípus a jogi felsőoktatás megkerülhetetlen része lett.

² Az államvizsga-jegyzőkönyvek tartalmazzák a vizsga megjelölését, a vizsgázó nevét, születési idejét vagy életkorát, vallását, nemzetiségét, születési helyét, a szülő vagy gondviselő nevét, lakhelyét, foglalkozását, a vizsga időpontját, eredményét, a vizsgadíj összegét, a tanulmányok kezdetének évét, az elvégzett félévek számát, valamint olyan jellegű megjegyzéseket, amelyek a vizsgára bocsátás miniszteri engedélyeit tartalmazzák. (MNL HML VIII.1.b. 156. d. Egri Jogakadémia államtudományi államvizsganapló és -jegyzőkönyv, 1874/1875–1926/1927.; 157. d. Egri Jogakadémia jogtudományi államvizsganapló és -jegyzőkönyv, 1874/1875–1926/1927.; 44–59. kötet Joghallgatók, államtudományi szaktanfolyamosok, jogtudományi szaktanfolyamosok anyakönyvei 1874–1875 és 1889–1890 között.)

³ A tanulmányban vizsgált adatok, mint a lakóhely, a szülő vagy gondviselő neve, foglalkozása az iskolai anyakönyvekben és a vizsgajegyzőkönyvekben, egyaránt rögzítésre kerültek. Ha valamelyik forrásban hiányzott pl. a szülő foglalkozása, akkor a másik forrásból ezt lehetett pótolni.

⁴ Az adatbázis egy része nyomtatott formában is megjelent: HADOBÁS – SZÖGI 2024.

ban⁵ fejeződött be. Ez a kialakult rendszer adja a vizsgálatok kiindulópontját, valamint a statisztikai felvételek is ez alapján készültek.⁶ A vizsgálat során az 1892-ben hatályos településkategóriákat vettem figyelembe. Az alapgondolat ezzel kapcsolatban az, hogy a városi illetékességű diákok dominanciája egyértelmű ennél az iskolatípusnál, mivel azok a foglalkozású szülők, akik megtehették, hogy gyermekeiket a felsőoktatásban taníttassák, többségében a városi jogállású településeken éltek. Ennek igazolása vagy cáfolata teljes bizonyosságot kizáróan ebben a rövid időszakban és csak az egri iskola elemzésével nem válik egyértelművé, ehhez szükség lenne további jogakadémiák ilyen irányú vizsgálatára is, de mindenképpen jó támpontul szolgálhat a további hasonló jellegű elemzésekhez.⁷

Végül a tanulók társadalmi hovatartozását az államvizsgát sikeresen letett hallgatók szüleinek vagy gondviselőinek munkájára alapozva az 1900-as népszámlálás foglalkozási kategóriáin keresztül tanulmányozom.⁸ Számomra kiindulópontot jelentettek azok a tanulmányok,⁹ amelyben szintén a népszámlálási foglalkozási kategóriákat használták a társadalmi háttér vizsgálatához. Ezek közül kiemelten fontos volt a munkám elkészítése során Kovács I. Gábor és Kende Gábor 2006-os tanulmánya, amelyben az egyetemi tanárok rekrutációjának vizsgálatához az apák foglalkozásait vizsgálták a népszámlálások ágazati és foglalkozási csoportjai szerint.¹⁰

Az időszak kiválasztásánál több szempontot vettem figyelembe. Kiindulópont az 1874/75-ös tanév volt. Ezt az indukálta, hogy 1874-ben jelentős mértékben átalakították a jogakadémiai oktatás rendszerét és felépítését. Elsődleges célként a gyakorlati képzést jelölték meg, és ezzel a módosítással választóvonalat húztak az egyetemi jogi oktatás és a jogakadémiai képzés közé. Ez az éles elkülönítés befolyásolhatta a jogakadémiákon tanulók társadalmi háttérét. A vizsgálatot az 1889/90-es tanévvel zártam. Ugyanis 1889-ben újabb változtatás történt a tanulmányi rendszerben, amelyet az új véderőtörvény tett szükségessé.¹¹ Ennek bevezetése az 1890/91-es tanévvel vette kezdetét. Így a tanulmányban az 1874-es és 1883-as átalakítások időszaka került nagyjító alá.

A megjelölt időintervallumban tizenhárom jogakadémia működött az országban. Az iskolák fenntartói alapján voltak úgynevezett királyi jogakadémiák: Nagyszeben, Győr, Kassa, Nagyvárad, Pozsony. Továbbá voltak felekezetek által fenntartott intézmények. Római katolikus akadémiák: Eger, Pécs. Evangélikus jogakadémia: Eperjes. Református jogakadémiák: Debrecen, Kecskemét, Máramarossziget, Pápa, Sárospatak. A Dunától keletre fekvő ország-részben pontosan hét. Az egri jogakadémiához földrajzilag közelinek tekinthető a kecskeméti és a debreceni jogakadémia, ezért alapvetően abból indul ki a kutatás, hogy Heves vármegye dominanciája a lakóhely szempontjából szinte biztosra vehető. Ekkor már két egyetemen

⁵ Az átalakítás történeti bemutatásával többen is foglalkoztak. Vázlatos jelleggel tette ezt meg többek között Kajtár István a *Községi önkormányzat és modernizáció a 19. századi Közép- és Kelet Európában* címmel megjelent rövid tanulmányában (KAJTÁR 2001. 42–49.) vagy Csizmadia Andor *A magyar közigazgatás fejlődése a XVIII. századtól a tanácsrendszer létrejöttéig* (CSIZMADIA 1976) című átfogó kötetében, valamint kiemelném még Ivancsics Imre *Az önkormányzatokról az önkormányzatokig. Adalékok a helyi közigazgatás elmúlt száz évének történetéhez* című tanulmányát is. (IVANCSICS 2000. 219–237.)

⁶ GYÁNI – KÖVÉR 2006. 52., 54.

⁷ Hasonló vizsgálati szempontokat vett alapul Sasfi Csaba több tanulmányában is: SASFI 1997. 131–163.; SASFI 2018. 391–398.

⁸ KSH 1905.

⁹ MAZSU 1986; BEREZ 2017.

¹⁰ KOVÁCS I. – KENDE 2006. 417–506.

¹¹ UDVARDY 1898. 504.

folytathattak jogi tanulmányokat a királyság területén. Az első a pesti egyetem jogi kara, a második az 1872-ben létrejött kolozsvári egyetem volt. Kolozsváron 1874-től indult meg az oktatás a jogi karon, ami pont egybeesik az elemzésre kijelölt időszak kezdetével.¹²

A tanulmányi rendszer átalakításai a megjelölt időszakban

Az 1874-es jogakadémiai képzési reform

Ahhoz, hogy jobban megértsük az 1874-es jogakadémiai képzési reform jelentőségét, röviden ismertetem, hogy az országban működő jogakadémiák esetében hogyan alakult a képzési rendszer ezt megelőzően. Királyi és felekezeti jogakadémiák működtek az országban, melyek között nagy eltérések voltak a képzési idő, az oktatott tantárgyak és a tanárok számát tekintve. Ezt jól mutatja, hogy még a Győri Királyi Jogakadémián két tanár, addig a Nagyszombati Királyi Jogakadémián tizenegy tanár tanított jogot. Eperjesen 1870-ben még kétéves volt a képzés, amikor Egerben már hároméves jogakadémiai oktatás folyt. Nagy eltérések voltak a jogakadémiák képzési színvonalában is, ezért az egyetemek élesen bírálták és támadták őket.¹³ A jogásztársadalom az 1870. évi jogászgyűlésen fogalmazta meg kritikáját. A gyűlés résztvevői az alacsony színvonalú jogiskolák megszüntetését, valamint kizárólag állami fenntartású jogiskolák létrehozását és működtetését kérvényezték.¹⁴ Végül 1870. szeptember 27-én a jogászgyűlésen abban állapodtak meg, hogy a jogakadémiákat az egyetemi jogi karok mintájára kell átalakítani.¹⁵ Ilyen előzményeket követően került sor a képzés megreformálására.

A reform Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter nevéhez köthető: „Szabályzat a jogtanodák új szervezéséről, 1874. évi május hó 19-én. A királyi jogakadémiák és az állam közvetlen rendelkezése alatt álló egyéb jogintézetek 4 évi tanfolyammal ellátott teljes jog- és államtudományi karokká alakíttatnak át, egyedüli kizárásával a jogtudorozási és a magántanárrá való képesítési jogosítványnak.”¹⁶ Az új szabályzat a jogakadémiákat négy évfolyamúvá bővítette, és az egyetemi karokhoz hasonló „jog- és államtudományi főiskolákká” alakította.¹⁷ Kisebb mértékű eltéréseket leszámítva a vizsgálati rendszer megegyezett az egyetemivel. A szabályzat eredményeként a tanárok fizetése is megközelítette az egyetemi professzorokét, míg a tandíj teljesen megegyezett az egyetemi díjszabással.

Bár több szinten hasonlóvá tették a jogakadémiákat az egyetemi jogi képzéshez, a legnagyobb különbséget és egyben problémát az eredményezte, hogy a „jogakadémiákat a jogtudorsági és a magántanárrá való képesítési jogok nélkül minősítették jogi karoknak.”¹⁸ Ezekkel párhuzamosan az igazságszolgáltatásban az ügyvédek alkalmazásának feltételül a jogtudorságot jelölték meg. Az ügyvédi rendtartást szabályozó 1874. évi XXXIV. törvénycikk 5. paragrafusa határozta meg az ügyvédi vizsgára való bocsátás feltételeit, amely előírta, hogy ügyvéd csak az lehet, aki valamelyik egyetemen jogtudori címet szerzett.¹⁹

¹² NAGY 2012. 89.

¹³ MEZEY 1984. 106.

¹⁴ MEZEY 2009. 28.

¹⁵ MEZEY 1984. 109.

¹⁶ HALÁSZ 1910. 485.

¹⁷ MAGYARY 1927. 218.

¹⁸ MEZEY 1984. 110.

¹⁹ 1874. évi XXXIV. törvénycikk.

Ez „az akadémiai hallgatók számára elzárta az igazságszolgáltatást”.²⁰ Végso soron ez a jogakadémiák számának csökkenését eredményezte. 1874-ig a jogakadémiák képezték a jogi szakoktatás súlypontját: a jogakadémiákon a képzés ugyan rövidebb volt, de a kvalifikáció tekintetében egyenlő rangúak voltak a pesti egyetemmel. Az 1874-es reformot követően a jogakadémiák viszont hátrányba kerültek azáltal, hogy doktori címet és magántanári képesítést csak az egyetemeken lehetett megszerezni.²¹ Fontos változás volt továbbá, hogy az új szabályzat eltörölte a magántanulás lehetőségét, ami szintén hozzájárult az országban működő jogakadémiák diáklétszámának visszaeséséhez.²²

A rendelet előírásai miatt Egerben a meglévő hat tanszék mellé két újat kellett felállítani, valamint nyolc nyilvános rendes tanárt és három magántanárt kellett alkalmazni.²³ Az érsek a főképtalanával 1874. június 23-án tanácskozást tartott, melyen megállapodtak az intézmény jövőjéről. Döntöttek, hogy a jogliceum az új szabályzat rendelkezései szerint működik tovább. A megnövekedett fenntartási költségeket elsődlegesen az intézmény rendelkezése alatt álló jövedelmekből kívánták fedezni. Megállapodtak abban, hogy amennyiben ez nem bizonyul elegendőnek, az eddigi gyakorlatnak megfelelően felerészben az érsekség, felerészben pedig a főképtalan fogják ezt fedezni saját jövedelmükből.²⁴ Az új szabályzat két alapvizsgát és két államvizsgát írt elő. Az új tanulmányi rendszerben a képzés négy évre bővült, amely első és második évi tanfolyamból, valamint az államtudományi és a jogtudományi szaktanfolyamból állt. A jogi végzettség megszerzéséhez mind a négy év elvégzésére szükség volt, de a hallgatók szabadon dönthettek azt illetően, milyen sorrendben végzik el a két szaktanfolyamot.²⁵ Fontos, hogy a jogakadémiai képzésre történő beiratkozás egy egész tanévre szólt, ezért a II. félévben csak beiratás zajlott. Új tanulók felvételére a II. félévben csak akkor volt lehetőség, ha az illető egy másik jogakadémiáról érkezett. Tanév közben egyetemről jogakadémiára átmenni nem lehetett a tanidőrendszer okozta különbségek miatt.²⁶ A jogakadémiai képzést végzettek végbizonyítványt kaptak, és ugyanúgy, mint az egyetemi jogi képzést elvégzők, közvetlenül doktori szigorlatokra bocsáthatók voltak.

Anyagilag az új rendszer nagyobb terhet rótt a tanulókra, mert a képzési idő megnövekedett, valamint további plusz kiadásokra volt szüksége annak,²⁷ aki mind a két államvizsgát le akarta tenni. Gondolok itt arra, hogy a hosszabb tanulmányi idő miatt a tandíj többbe került, valamint a nem helybelieknek a szállás és az étkezés költségeit is több évig kellett fedezniük, mint a reform előtt.

A két államvizsga külön minősítő jelleggel bírt. Ennek menete a következő volt: a két alapvizsga után dönthetett a hallgató, hogy az államtudományi (közigazgatási) vagy a jogtudományi (bírói) szakra képezi magát. A jogvégzettség megszerzéséhez a két alapvizsgát és az egyik államvizsgát kellett letenni.²⁸ Az első a hatodik félév végétől lehetett teljesíteni, aki a másodikat is el akarta végezni, annak először erre a nyolcadik szemeszter végétől volt lehetősége.²⁹

20 MEZEY 1998. 16.

21 RÁTH 1897. 57.

22 UDVARDY 1898. 444.

23 JUSZTINGER 2009. 59.

24 UDVARDY 1898. 447.

25 UDVARDY 1898. 479.

26 UDVARDY 1898. 481.

27 BUJDOSNÉ PAP 2013. 250.

28 UDVARDY 1898. 482.

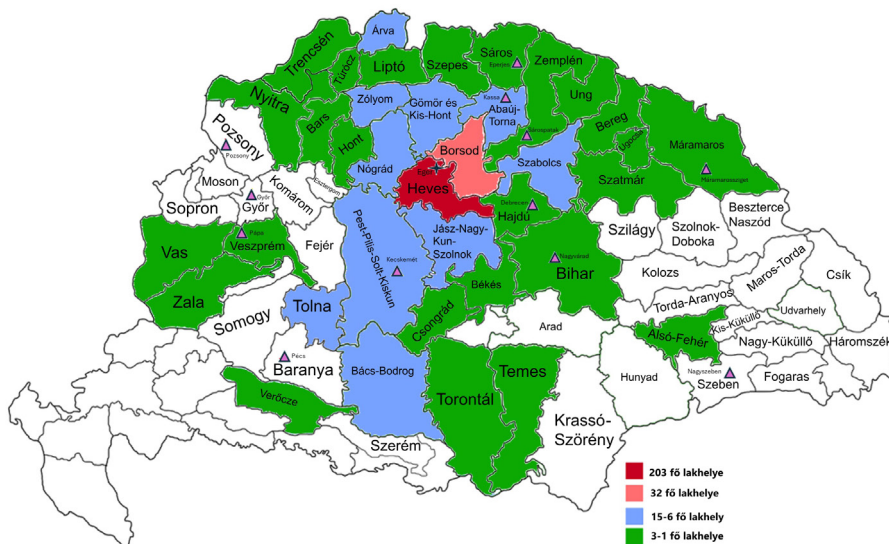
29 UDVARDY 1898. 483.

Az 1883-as új szabályzat

1883-ban a jogi oktatás újabb módosítása következett. Ebben az évben kiadott szabályzat „nem szakított egészen az eddigi rendszerrel, csak is a tanulmányi és vizsgarend módosítására terjeszkedett ki, egyebekben pedig jóformán érintetlenül hagyta az 1874-iki szabályzat rendelkezéseit.”³⁰ Ennek célja az volt, hogy a jogi vizsgák rendszerét összeegyeztesse a köztisztviselők minősítéséről szóló 1883. évi I. törvénycikk miatt megváltozott új helyzettel.³¹ Végbizonyítványt nyolc félév elvégzése után kaphattak a diákok, majd ezt követően lehetett csak államtudományi és jogtudományi államvizsgát tenni. Abban továbbra is szabadon dönthettek, hogy a szaktanfolyamokat milyen sorrendben hallgatják.³² A vizsgált időszak végéig, tehát 1890-ig nem változtattak a tanulmányi renden.

Vármegyei arányok

A vármegyei arányokat a tanulmányban az általam készített térképen ábrázoltam, amelyen azokat a településeket tüntettem fel, ahol jogakadémiák működtek. A kiegyezést követően az 1876. évi XXXIII. törvénycikk szabályozta az egyes vármegyék területét.³³ A vizsgálat 1874–1875-ben indul, ekkor a Jászság és a Nagykunság még külön törvényhatósági egységet alkottak, amelyek az 1876-ban kiadott rendelettel létrejött Jász-Nagykun-Szolnok vármegye részei lettek. A vármegyék száma és területi beosztása 1881-re vált véglegessé. Az eredményeket ezért az 1876 utáni vármegyehálózat szerint ábrázoltam. A vármegyehálózathoz a Gyalay Mihály-féle *Magyar igazgatástörténeti helységnévtaxikont* használtam.³⁴

1. térkép – Az Egri Érseki Jogakadémián 1874–1890 között tanult hallgatók lakóhelyének vármegyék szerinti megoszlása

30 UDVARDY 1898. 477.

31 UDVARDY 1898. 491.

32 UDVARDY 1898. 492.

33 1876. évi XXXIII. törvénycikk.

34 GYALAY 2006.

Először a vármegyék szerinti eredményeket elemzem, majd ezt követően megvizsgálom, mely településtípusokban éltek a hallgatók. Az iskolai anyakönyvek adataiból készült adatbázis nagyban megkönnyítette a vizsgálatot.³⁵ Ez alapján az itt tanuló 359 jogakadémista harminckét vármegyéből érkezett a joglíceumba, és tizenhétnek nem ismert a lakóhelye, valamint a monarchia központjából, Bécsből is érkezett egy fő a vizsgált 16 tanévben. A kapott eredményt térképen ábrázoltam. (1. térkép) A szülők vagy gondviselők közül a legtöbben, 56,3% (202 fő) Heves vármegyében élt. Ez az eredmény összhangban áll az előzetes várakozásokkal. A második legtöbb diákot adó vármegye Borsod volt 8,9%-al. A térképen kék színnel jelölt mezők kilenc vármegyét foglalnak magukba, melyekben hat–tizenöt fő közötti tanulólétszám volt megfigyelhető, összesen a diákok 19,3%-a érkezett ezekből a vármegyéből. Az eredmények szempontjából ez egy köztes területet jelöl, amely az ország középső részére esik. Zöld színnel ábrázoltam azokat a vármegyéket, ahol a vizsgált tanévekben csak egy–három hallgató lakott, ami a tanulók 22,8%-át jelenti.

A diákok lakóhelyét ábrázoló térkép alapján egy olyan jogakadémia képe rajzolódik ki, amelybe az ország körülbelül feléből érkeztek a jogi ismeretek megszerzésére vágyók. Heves vármegye dominanciája egyértelmű, aminek legfőbb oka, hogy ebben a vármegyében volt az egri jogakadémia, mely közelsége miatt számos könnyebbésséget jelentett az ott élő tanulóknak és szülőknek. A tandíj, valamint a szállás és az utazás költségei jelentős terhet róhattak a szülőkre, ezért a helyi (értsd a Heves vármegyei) lakosú fiataloknak kényszerű választás volt az Egri Érseki Joglíceum.

Lakóhely vizsgálata a településhierarchia alapján

Az eredmények értékelése során az is fontos, hogy milyen településtípusokon éltek a diákok. Abból a feltevésből indultam ki, hogy a jogakadémia diákságának szülei többségében városi jellegű településeken éltek. A vizsgált időszakban összesen harminckét vármegye 127 településén éltek a szülők vagy gondviselők.

A városi ranggal rendelkező településeken zömében középfokú oktatási intézmények is működtek, valamint több olyan munkahely volt, amelyek betöltéséhez előnyt jelentett a jogi végzettség. Ezen okok miatt fontos megvizsgálni, hogy a tanulók a településhierarchia alapján milyen közigazgatási egységekből érkeztek az intézménybe.

Ahogy a bevezetőben is utaltam rá, az 1892-ben hatályos településkategóriákat vettem figyelembe. A városállomány összetétele a 19. században többször módosult. Erre már a korszak osztrák statisztikusai is felfigyeltek, kifejtették, hogy „*Magyarországon nem lehet olyan könnyen határt húzni a városok és falvak közé, mint más országokban, ezért a statisztikák hol több, hol kevesebb helyet számítanak városnak.*”³⁶ A városok településhierarchiájának funkcionális vizsgálatával Bácskai Vera³⁷ és Beluszky Pál³⁸ is foglalkoztak. A városállomány összetételének dualizmus idején lezajló folyamatos változása tehát nagyban

³⁵ Az adatbázis az Egri Érseki Joglíceum 1861–1918 közötti anyakönyveinek adatait tartalmazza. Legfontosabb rögzített adatok: tanuló neve, vallása, születési ideje, helye, szülő vagy gondviselő neve, foglalkozása, lakhelye, érettségi helye, ideje, évfolyama, későbbi szaktanfolyama.

³⁶ GYIMES 1975. 146.

³⁷ BÁCSKAI 2002.

³⁸ BELUSZKY 2005.

megnehezíti a településhálózattal foglalkozó kutatások elvégzését.³⁹ Azt le kell szögezni, hogy az 1892-ben készült helységnévtárban⁴⁰ szereplő településkategóriák az állandóan formálódó települési jogállások esetében egy pillanatfelvételt mutatnak a helységek adott évi jogi státuszáról. Három nagy csoportba soroltam a lakóhelyeket. Az első a városi települések, ebbe tartoznak a törvényhatósági jogú városok, a rendezett tanácsú városok, valamint az általam „rendezett tanácsú szabad királyi városként” meghatározott települések.⁴¹ A második csoportot alkotják a községek, ide a nagyközségek és a kisközségek tartoznak, míg a harmadik kategóriába a külterületi lakott helyeket gyűjtöttem össze. Az 1892-es helységnévtárban nem szerepel a mezőváros mint települési kategória, ezek nagy részét a nagyközségek között találjuk meg, például Apcot, Szikszót, Mezőcsátot és Szenttamást, amelyek 1886-ig mezővárosok voltak.⁴²

Harmincöt városi jogállású településen élt a diákok 64%-a (231 fő), míg községekben a 29%-uk, vagyis 108 fő. Ez az eredmény nyolcvankilenc községi jogállású település között oszlik meg, ezen belül 60 nagyközségi jogállású településen hetvennégy jogakadémista, míg huszonkilenc kisközségi jogállású településen harmincnégy tanuló élt. Öt külterületi lakott helyen összesen öt diák rendelkezett lakóhellyel. Az 1871-es XVIII. törvénycikk határozta meg a község közigazgatási-jogi definícióját, amely külön foglalkozik a községi illetőség kérdésével is.⁴³

A külterületi lakott helyeken élő hallgatókat lehetne ahhoz a településhez tartozónak számítani, amelyhez közigazgatásilag tartoztak, a vizsgálat szempontjából azonban fontos kiemelni, hogy minél alacsonyabb pozíciót foglalt el egy település a településhierarchiában, annál kisebb számban jutnak el az ott élők gyermekei a joglíceumba. A legnagyobb számban a városi jogállású településeken élők rendelkeztek azokkal az erőforrásokkal és lehetőségekkel, amelyek lehetővé tették gyermekeik jogi tanulmányainak folytatását.

Szaktanfolyamosok elemzése

Ezen ismeretek birtokában tovább szűkítettem a vizsgálatot azokra a tanulókra, akik államtudományi és jogtudományi államvizsgát tettek. Azok, akik csak államtudományi államvizsgát tettek, és ezzel befejezték tanulmányaikat, a közigazgatásban helyezkedhettek el. Azon hallgatók, akik sikeres jogtudományi államvizsgát teljesítettek, bírói pályára kaptak képzettséget. Mivel a joglíceumok két külön karrierpályára adtak képesítést, indokolt

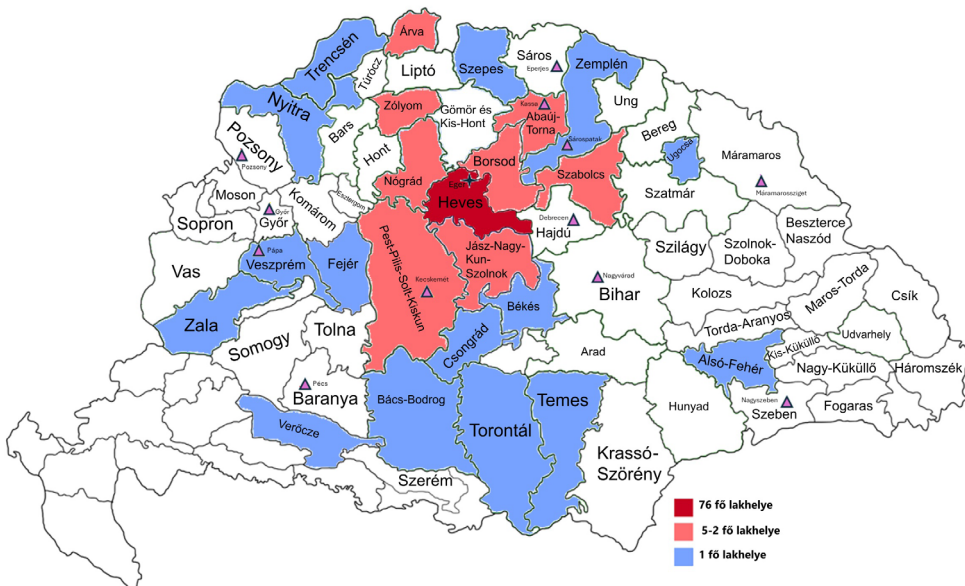
³⁹ GYÁNI – KÖVÉR 2006. 56.

⁴⁰ JEKELFALUSSY 1892.

⁴¹ Fontos egy rövid magyarázatot fűzni az általam megalkotott rendezett tanácsú szabad királyi városok kategóriához. Ez alatt azokat a városokat értem, amelyek az 1871. évi XVIII. törvénycikk előtt szabad királyi városi ranggal rendelkeztek, mivel ez a törvénycikk csak rendezett tanácsú városkategóriát nevez meg. Viszont a dualizmus korszakának településhierarchiai vizsgálatainál minden esetben elemzik azt, hogy miként változtak, vagy miként őrizték meg közigazgatási, gazdasági és lokális szerepüket a korábban szabad királyi ranggal rendelkező települések (lásd Bácskai Vera: BÁCSKAI 2002, Nagy Lajos: BÁCSKAI – NAGY 1984 és Beluszky Pál: BELUSZKY 2006 munkáit a témában). Ezért további vizsgálataim során szeretném elemezni, hogy milyen városi funkciókat betöltő településekből érkeztek a jogakadémisták, és így könnyen megállapítható, hogy hány olyan településről beszélhetünk, amelyek korábban szabad királyi városi címmel rendelkeztek.

⁴² GYALAY 2006.

⁴³ Községi illetőség: minden külterületi lakott helyet közigazgatásilag hozzárendeltek valamely községhez, és minden egyénnek egy községi illetőséghez kellett tartoznia. GYÁNI – KÖVÉR 2006. 53.

seknek megfelelően ebben az esetben a Heves vármegyében lakók adták a fő bázisát az államtudományi képzettséget megszerzőknek. A rózsaszín terület – jelentős átfedésekkel – szinte ugyanazokat a vármegyéket jelöli, mint amelyek a felsőoktatási intézmény teljes hallgatóságának vizsgálatakor is megjelentek.

Városi jogállású településekről érkezett az államvizsgázók 61%-a (82 fő), községből a 24%-a (33 fő), azon belül nagyközségből a 70%-a (23 fő), míg a többiek kisközségekből származtak. Egyetlenegy tanuló volt, aki külterületi lakott helyen élt, az édesapja föld-birtokos foglalkozásának van jelölve, feltehetőleg egy középbirtokos, de ezt külön nem jegyezték az iskolai anyakönyvek és az államtudományi államvizsga-jegyzőkönyvek sem.

Az elemzés ezen szakaszában kiemelten fontos, hogy milyen társadalmi háttérrel rendelkeztek az államtudományi államvizsgát tett hallgatók. Ezt legkönnyebben az államvizsgázók szüleinek vagy gondviselőinek foglalkozási megoszlását vizsgálva ismerhetjük meg. Ehhez, ahogy már a tanulmány elején is említettem, az 1900-as népszámlálás foglalkozási kategóriáit használtam fel. Azért ezt, mert ugyan már az 1869-es és az 1880. évi népszámlálás alkalmával is történt adatfelvétel a lakosság foglalkozási viszonyaira, de nem volt egységesen kidolgozott utasítás az adatok felvétele során, így ezek nem alkalmasak az 1900 évi népszámlálás során kialakított foglalkozási főcsoportokkal történő összehasonlításra. Továbbá az 1890. évi népszámlálás alkalmával pedig olyan részletes adatfelvétel történt a foglalkozásokra vonatkozóan, amely ugyan lehetővé teszi, hogy a kereső lakosság foglalkozásai alcsoportokra vonatkozóan összehasonlíthatók legyenek az 1900 évi népeségsszámlálással, viszont az 1900. évi annyival bővebb, hogy itt az eltartottakra vonatkozó foglalkozási csoportok is részletesen rögzítve lettek.⁴⁴ Összességében a népszámlálások magyarországi története során a foglalkozások megfelelő szempontok szerint történő csoportosítása és rendszerezése 1900-ra ért el egy olyan kiforrott rendszert, amely több történeti vizsgálat kereteit adta meg, így az általam is mintaként szolgáló Kovács I. Gábor és Kende Gábor 2006-os vizsgálatában is.

A szülő foglalkozása harmincegy jogakadémistánál nem volt megadva. Ez a 135 államtudományi államvizsgát tevő hallgató 23%-a. A táblázat alapján kijelenthető, hogy a legtöbb szülő a közszolgálati ágazatban dolgozott, ezen belül sokan az egyéb közigazgatásban. Mivel az államtudományi szaktanfolyam és államvizsga a közigazgatási pályára adott képesítést, ezek a tanulók szüleikkel megegyező pályára léphettek, ami a társadalmi pozíciójuk megerősítését vagy továbbvitelét biztosíthatta.

⁴⁴ KSH 1904.

Ágazat, foglalkozás	Fő
Iparforgalom	
Ipar	11
Kereskedelem, vendéglátás	8
Pénz- és hitelélet	2
Iparforgalom összesen	21
Östermelés	17
Közszolgálat	
Egyházi szolgálat	3
Tanügyi szolgálat	5
Egyéb közigazgatás	23
Igazságszolgáltatás	5
Közszolgálat összesen	36
Közlekedés	1
Értelmiség	
Ügyvéd	13
Mérnök	2
Orvos	4
Értelmiség összesen	19
Magánzók	9
Összesen	103

1. táblázat – Államtudományi államvizsgások szüleinek foglalkozásai ágazatonként

Második helyen az iparforgalom területén tevékenykedők gyermekei állnak.⁴⁵ Közel velük megegyező arányban vannak jelen az értelmiségi családból származók, ezen belül domináns többségben az ügyvédek gyermekeit találjuk az államvizsgát megszerzők között. Az 1900. évi népszámlálás alapján östermelésnek nevezett ágazatban a földbirtokosok, földművesek és birtokos családok fiai szerepelnek. Az ágazaton belül a többség földbirtokosként szerepelt a forrásokban, de sajnos arra vonatkozóan nincs információ, hogy milyen nagyságú birtokkal rendelkeztek. Ennek hiányában csak találgatni lehet, hogy középirtokosok vagy kisbirtokosok voltak elsősorban azok, akik jogi pályára lépve, hivatali pozíciókat betöltve próbálták megőrizni társadalmi állásukat. Két földművelő fia tette le az államtudományi államvizsgát, az ő esetükben feltételezhető, hogy ez számukra a társadalmi emelkedés lehetőségét adta. Egy tanuló nem szerepel a táblázatban, mert a foglalkozásnál polgárként volt feltüntetve a szülő, ami nem foglalkozási kategória, hanem társadalmi jogállásra utal. Az államtudományi államvizsgát sikerrel letevők kicsivel több

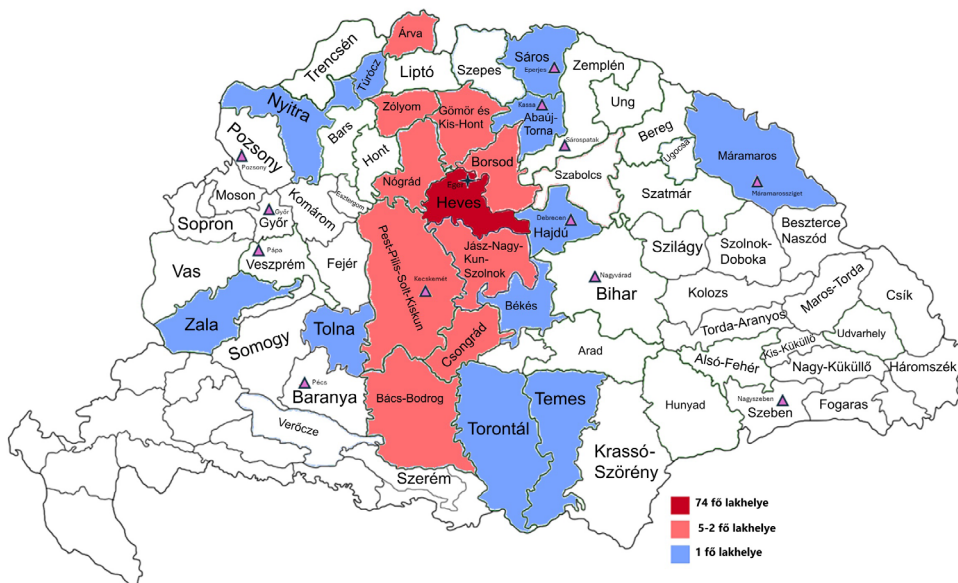
⁴⁵ Ahogy az 1. táblázatban is látható, ebbe a főcsoportba tartoznak az ipar, a kereskedelem, a vendéglátás, valamint a pénz- és hitelélet területén tevékenykedő szülők. A felhasznált források alapján legnagyobb számban az iparos foglalkozású apák gyerekeit (10 fő) találjuk meg a jogakadémián, ezután a kereskedők gyermekei (6 fő), egy vendéglős és egy pénztárnok gyermeke államvizsgázott.

mint 60%-a városban élt, így nem meglepő, hogy a közszolgálati ágazatban dolgozók gyerekei közül került ki a legtöbb államvizsgáló, őket követték az iparban és a különböző értelmiségi pályákon dolgozók fiai.

Mielőtt a további vizsgálati eredményeket bemutatnám, fontos kiemelni, hogy a foglalkozási ágazatokon és csoportokon belül a fizetés, a társadalmi elismertség, valamint az iskolázottság szempontjából is jelentősen eltérő foglalkozások húzódnak meg. Példaként említem meg, hogy az államtudományi államvizsgát sikeresen letett tanulók szülei többségében a közszolgálati főcsoportba tartoztak, ezen belül az egyéb közigazgatásba tartozó foglalkozásúak voltak felülreprezentálva. Közöttük volt például Heves vármegyei pénztári ellenőr, jegyző, törvényszéki irodatiszt és törvényszéki díjnok is. Ezek mind különböző iskolai végzettséghez kötött foglalkozások voltak, amelyek társadalmi megbecsültsége, valamint fizetési kategóriái is a csoporton belüli differenciáltságot mutatják. Ezt figyelembe véve kell értelmezni ezt és a továbbiakban bemutatott eredményeket is.

Jogtudományi államvizsgások

Jogtudományi államvizsgát 140 fő tett. Azok a hallgatók, akik ezt sikeresen teljesítették, bírói pályára szereztek végzettséget. A jogtudományi államvizsgát tett diákok lakóhelyének vármegyei megoszlása alapján (lásd a 3. térképen) megállapítható, hogy ezek a tanulók huszonnégy vármegyéből érkeztek. A vizsgált személyek 19%-ának nem ismert a lakóhelye. A jogtudományi államvizsgát tett tanulók 53%-a, vagyis kicsivel több mint a felük Heves vármegyében élt. Ez a dominancia a vizsgált időszak alatt itt tanult összes hallgató és az államtudományi államvizsgálók esetében is 50–60% közötti arányt mutat.

3. térkép – Jogtudományi államvizsgát tett diákok lakóhelye vármegyék szerint 1874 és 1890 között

A rózsaszínnel jelölt kilenc vármegyében lakók adták a jogtudományi államvizsgázók 20%-át. Ezen belül a legtöbben Borsod (5 fő), valamint Gömör és Kis-Hont (4 fő) vármegyében éltek. A kézzel jelölt vármegyék mindegyikéből csak egy-egy jogakadémista tett jogtudományi államvizsgát. Megnézve a települések közigazgatási állását, elmondható, hogy dominánsan a városi jogállású településeken élők azok, akik jogtudományi államvizsgát tettek (84 hallgató), tehát kerekén 60%-a a jogtudományisoknak. Községben 20,7%-uk lakott (29 fő). Ezt az adatot tovább bontva nagyközségre és kisközségre, közel azonos arány figyelhető meg, mint az államtudományi államvizsgázók esetében. Nagyközségből 72%-uk (21 fő), kisközségből 28%-uk (8 fő) származott.

Ágazat, foglalkozás	Fő
Iparforgalom	
Ipar	15
Kereskedelem, vendéglátás	9
Pénz- és hitelélet	4
Iparforgalom összesen	28
Östermelés	16
Közfoglalkozás	
Egyházi szolgálat	2
Tanügyi szolgálat	7
Egyéb közigazgatás	22
Közfoglalkozás összesen	31
Értelmiség	
Ügyvéd	13
Mérnök	4
Orvos	4
Értelmiség összesen	21
Közlekedés	2
Magánzók	7
Összesen	105

2. táblázat – Jogtudományi államvizsgázók szüleinek foglalkozásai ágazatonként

A 140 jogtudományi államvizsgát megszerző tanulónál harmincnégy esetben nem volt megadva a szülő vagy gondviselő foglalkozása, továbbá itt is volt egy apa, aki polgárként lett bejegyezve a forrásokban. A szülők között a legtöbben a közfoglalkozásban dolgoztak, utána az iparforgalom területéről érkeztek viszonylag sokan, valamint igen nagy arányban képviseltették magukat az értelmiségi pályán tevékenykedők gyermekei. Kiemelendő még az östermelésnek nevezett ágazatban dolgozó tizenhat édesapa, akik között csak egy volt, aki földműveléssel foglalkozott, a többi tizenöt földbirtokos volt.

guk is az átlagosnál magasabb iskolai végzettséggel rendelkeztek, vagy olyan foglalkozást űztek, amely lehetőséget biztosított arra, hogy gyermekeik magasabb iskolai végzettséget szerezzenek.

Ágazat, foglalkozás	Fő
Iparforgalom	
Ipar	10
Kereskedelem, vendéglátás	6
Pénz- és hitelélet	1
Iparforgalom összesen	17
Östermelés	12
Közzolgálat	
Egyházi szolgálat	1
Tanügyi szolgálat	1
Egyéb közigazgatás	15
Igazságszolgáltatás	4
Közzolgálat összesen	21
Közlekedés	1
Értelmiség	
Ügyvéd	9
Mérnök	1
Orvos	2
Értelmiség összesen	12
Magánzók	5
Összesen	68

3. táblázat – Állam- és jogtudományi államvizsgát tettek szüleinek foglalkozásai ágazatonként

Tizenöt tanulónál nem volt megadva a szülő vagy gondviselő foglalkozása. Egy fő esetében az édesapa Szegeden élő polgár volt. A rendelkezésre álló források alapján hatvan-nyolc diáknál volt lehetőség a szülő vagy gondviselő foglalkozási hátterének feltárására. Az eddig ismertetett eredmények alapján elmondható, hogy 1874 és 1890 között itt tanult 359 fő közel 23%-a mindkét államvizsgát sikeresen letette. A korábban leírtak alapján azok, akik mindkét államvizsgát letették, több lehetőséggel rendelkeztek a jövőjüket tekintve. Mindez azonban nagyobb anyagi áldozatokkal is járt a szülők részéről, mert ki kellett fizetni a négy év tandíját, a két alapvizsga és a két államvizsga díját, valamint – ha nem helyben laktak – akkor a lakhatás, az utazás és az étkezés költségeit is.

A legtöbb édesapa a közzolgálat területén dolgozott azok között, akiknek fiaik mindkét államvizsgát letették, ezután az iparforgalom területén dolgozók gyerekei állnak. Érdekes módon az östermelésben és a különböző értelmiségi szakmákban dolgozók gyermekei azonos arányban képviseltették magukat. A két államvizsgát letevők csoportján

belül a legtöbben, 48-an Egerben éltek. Az ő esetükben, megnézve, hogy milyen háterű családból érkeztek, az derült ki, hogy a közszolgálat területén tizenegyen, az iparforgalomban ugyancsak tizenegyen, az értelmiségi foglalkozásuk kategóriájában tízen, még az őstermelésben kilenc szülő vagy gondviselő dolgozott. Ebben a négy kategóriában kiegyensúlyozottak az arányok. Azok a jogakadémisták, akik mindkét államvizsgát letették és Egerben laktak, kevesebb anyagi teher vállalásával tudták elvégezni a teljes jogakadémiai képzést, ezért nem meglepő, hogy elsősorban ők voltak jelentős többségben.

Összegzés

Az Egri Érseki Joglíceum 1874 és 1890 közötti tanéveiben itt tanuló összesen 359 diákból 140 jogtudományi, 135 államtudományi államvizsgát tett, 84 pedig mindkét vizsgát sikeresen teljesítette. A térbeliséget az államvizsgát sikerrel letevők lakóhelyén keresztül mutattam be. A hallgatók területi megoszlását tekintve az államtudományi államvizsgázók huszonnégy, a jogtudományi vizsgát tettek huszonkét, a két államvizsgát szerzők pedig tizenhét vármegyét fedtek le lakóhelyük szerint. A vonzáskörzet ez alapján láthatóan szűkült. Összességében kijelenthető, hogy a Heves vármegyeiek végig többségben voltak a többi vármegyéből érkezettekkel szemben, valamint a városi jogállású településeken élők aránya az államvizsgát szerzők között átlagosan 60% körül mozgott. A községi illetőségű tanulók zömében nagyközségekben éltek. Kiemelendő az egri lakhelyű diákok dominanciája az államvizsgázók között, ami jól mutatja, hogy az Egri Érseki Joglíceum diákságának legbiztosabb bázisát a helyi lakosok (értsd az Egerben és Heves vármegyében élők) jelentették.

Az államvizsgázók szülőjének vagy gondviselőjének foglalkozását tekintve megállapítható, hogy az adatok alapján a közszolgálati ágazatban, azon belül az egyéb közszolgálatban dolgozók, például jegyzők, hivatalnokok, tisztviselők gyerekei voltak azok, akik a legnagyobb arányban tették le az államvizsgákat. Az ő nagyarányú jelenlétük mutathatja, hogy a család a jogakadémián megszerezhető tudás által biztosítottnak vélte gyermekeik megélhetését az állami hivatalokban betölthető állások által. Ez egyben azt is jelentette, hogy az új generáció megőrizhette azt a társadalmi szerepkört, melyet az édesapák képviseltek. Jelentős még az iparforgalom területéről és az értelmiségi háttérrel rendelkező hallgatók aránya is, rögtön utánuk az őstermelésben érdekelt szülők gyermekei következtek. Az iparforgalom területén dolgozók gyerekeinek a jogakadémiai képzettség megszerzése biztosította a társadalmi pozícióváltást.

Ez a tanulmány nem végkövetkeztetéseket tartalmaz, hanem felvillantja a népszámlálás foglalkozási kategóriái alapján azon foglalkozási csoportok gyermekeit, akik itt tanultak. További vizsgálat és differenciálás szükséges arra vonatkozóan, hogy mennyiben beszélhetünk társadalmi újratermelődésről és mennyiben társadalmi mobilizációról, bevonva az elemzésbe a fizetési viszonyokat és a társadalmi presztízt is. A kutatás során kirajzolódott egy olyan jogakadémia képe, amely elsősorban a helyi, egri és a Heves vármegyei közszolgálatban, iparban és az értelmiségi hivatásokban dolgozók gyerekeinek biztosította a jogi végzettség megszerzését, aminek a korszakban nagy társadalmi megbecsültsége volt.

KÉPJEGYZÉK

1. térkép	Az Egri Érseki Jogakadémián 1874–1890 között tanult hallgatók lakóhelyének vármegyék szerinti megoszlása. Saját térkép
2. térkép	Államtudományi államvizsgát tett diákok lakóhelye vármegyék szerint 1874 és 1890 között. Saját térkép
3. térkép	Jogtudományi államvizsgát tett diákok lakóhelye vármegyék szerint 1874 és 1890 között. Saját térkép
4. térkép	Állam- és jogtudományi államvizsgát tett diákok lakóhelye vármegyék szerint 1874 és 1890 között. Saját térkép

LEVÉLTÁRI FORRÁSOK

HU MNL HML	Magyar Nemzeti Levéltár Heves Vármegyei Levéltára
VIII.1.b.	Egri Érseki Jogakadémia iratai, Anyakönyvek, tanulói nyilvántartások (1791-1949)

HELYSÉGNÉVTÁRAK, RENDELETEK, NÉPSZÁMLÁLÁSOK EREDMÉNYEI

1874. évi XXXIV. törvénycikk	1874. évi XXXIV. törvénycikk Az ügyvédi rendtartás tárgyában. Kiadja Ráth Mór, Budapest, 1875. (https://mandadb.hu/dokumentum/719714/1874_evi_34_torvenyczikk_az_ugyvedi_rendtartas_targyaban.pdf) [2024.03.10.]
1876. évi XXXIII. törvénycikk	1876. évi XXXIII. törvénycikk némely törvényhatóság területének szabályozásáról és az ezzel kapcsolatos intézkedésekről. (http://www.1000ev.hu/index.php?a=3&param=5746) [2026.01.05.]
GYALAY 2006	GYALAY Mihály: <i>Magyar igazgatástörténeti helységnévlexikon</i> . PC CD-ROM, 2006.
HALÁSZ 1910	<i>Magyar Közigazgatási Törvények Grill-féle kiadása. Közoktatás. Művészet. II. kötet.</i> Szerk. TÉRFI Gyula – HALÁSZ Ferencz. Budapest, 1910. 485.
JEKEFALUSSY 1892	<i>A magyar korona országainak helységnévtára.</i> Szerk. JEKEFALUSSY József. 1892.
KSH 1904	<i>A Magyar Korona országainak 1900. évi népszámlálása. Második rész. A népesség foglalkozása községenként.</i> Budapest, 1904.
KSH 1905	<i>A Magyar Korona országainak 1900. évi népszámlálása negyedik rész. A népesség foglalkozása részletesen.</i> Budapest, 1905.

IRODALOM

BÁCSKAI 2002	BÁCSKAI Vera: <i>Városok Magyarországon az iparosodás előtt.</i> Budapest, 2002.

- BÁCSKAI – NAGY 1984 BÁCSEKAI Vera – NAGY Lajos: *Piackörzetek, piacközpontok és városok Magyarországon 1828-ban*. Budapest, 1984.
- BELUSZKY 2005 BELUSZKY Pál: *Magyar városhálózat a 20. század elején*. Budapest–Pécs, 2005.
- BELUSZKY 2006 BELUSZKY Pál: Az (egykori) szabad királyi városok a dualizmus-kori városhálózatban. In: *Urbs – Magyar várostörténeti évkönyv 1*. Főszerk. Á. VARGA László. Budapest 2006. 269–288.
- BERECZ 2017 BERECZ Anita: Az egri képviselőtestület társadalmi összetétele a dualizmus korában. In: *AGRIA L*. Szerk. H. SZILASI Ágota – VÁRKONYI Péter – BUJDOSNÉ PAP Györgyi – CSÁSZI Irén. Eger, 2017. 475–490.
- BUJDOSNÉ PAP 2013 BUJDOSNÉ PAP Györgyi: Az Egri Érseki Jogakadémia. In: *Az egri domus universitatis és liceum. Oktatás, tudomány, művészet 1763–2013*. Szerk. PETERCSÁK Tivadar. Eger, 2013. 169–190.
- CSIZMADIA 1976 CSIZMADIA Andor: *A magyar közigazgatás fejlődése a XVIII. századtól a tanácsrendszer létrejöttéig*. Budapest, 1976.
- GYÁNI – KÖVÉR 2006 GYÁNI Gábor – KÖVÉR György: *Magyarország társadalomtörténete a reformkortól a második világháborúig*. Budapest, 2006.
- GYIMES 1975 GYIMES Sándor: *A városok a feudalizmusból a kapitalizmusba való átmenet időszakában. (Funkcionális és strukturális változások Nyugat- és Közép-Kelet-Európa városhálózatában, különös tekintettel Magyarországra)*. Budapest, 1975.
- HADOBÁS – SZÖGI 2024 HADOBÁS Eszter – SZÖGI László: *Az egri felsőoktatás intézményeinek hallgatói II. 1850–1918*. Budapest – Eger, 2024. 41–192.
- IVANCSICS 2000 IVANCSICS Imre: Az önkormányzatokról az önkormányzatokig. Adalékok a helyi közigazgatás elmúlt száz évének történetéhez. In: *A magyar államiság első ezer éve*. Szerk. FONT Márta – KAJTÁR István. Pécs, 2000. 219–238.
- JUSZTINGER 2009 JUSZTINGER János: Az Egri Érseki Joglíceum (1740–1949). In: *A Pécsi Püspöki Joglíceum emlékezete 1833–1923*. Szerk. KAJTÁR István – POHÁNKA Éva. Pécs, 2009. 49–64.
- KAJTÁR 2001 KAJTÁR István: Községi önkormányzat és modernizáció a 19. századi Közép- és Kelet-Európában. *JURA* 7. (2001):2. 42–49.
- KOVÁCS I. – KENDE 2006 KOVÁCS I. Gábor – KENDE Gábor: Egyetemi tanárok rekrutációja a két világháború közötti Magyarországon. In: *Zombékok. Középosztályok és iskoláztatás Magyarországon*. Szerk. KÖVÉR György. Budapest, 2006. 417–506.
- MAGYARY 1927 MAGYARY Zoltán: Jogakadémiák. In: *A magyar tudománypolitika alapvetése*. Szerk. MAGYARY Zoltán. Budapest, 1927. 218–220.

- MAZSU 1987 MAZSU János: Az értelmiségbe irányuló mobilitás Magyarországon az I. világháború előtti félszázadban. In: *Társadalomtörténeti módszerek és forrástípusok. Rendi társadalom – polgári társadalom 1. Salgótarján, Nógrád Megyei Levéltár*. Szerk. Á. VARGA László. Salgótarján, 1987. 453–462.
- MEZEY 1984 MEZEY Barna: A jogakadémiák 1874. évi reformja. In: *Jogászképzés a magyar felsőoktatás rendszerében*. Szerk. KOVÁCS Kálmán. Budapest, 1984. 103–119. (Jogtörténeti értekezések 14.)
- MEZEY 1998 MEZEY Barna: Egyetemek és jogakadémiák. In: *Győri tanulmányok – Tudományos szemle 20*. Szerk. DOMINKOVITS Péter – HORVÁTH József – MEZEY Barna. Győr, 1998. 7–17.
- MEZEY 2009 MEZEY Barna: A jogakadémiák a jogászképzés történetében. In: *A Pécsi Püspöki Joglyceum emlékezete 1833–1923*. Szerk. KAJTÁR István – POHÁNKA Éva. Pécs, 2009. 17–36.
- NAGY 2012 NAGY József: Az egri jogakadémiai képzés fény- és árnyoldalai. In: *Libelli Historiae Accademiae Agriensis. Adatok és adalékok a főiskola történetéhez, 2010–2012*. Szerk. NAGY József. Eger, 2012. 85–106.
- RÁTH 1897 RÁTH Zoltán: A jogi szakoktatás reformja a jogakadémiákon. *Jogtudományi közlöny*. 32. (1897):8. 57–60.
- SASFI 1997 SASFI Csaba: A nagykanizsai és a keszthelyi gimnázium vonzáskörzete és a diákok lakóhelyi koncentrációja 1808 és 1848 között. In: *Iskola és társadalom. A Zalaegerszegen 1996. szeptember 5–6-án rendezett konferencia előadásai*. Szerk. SASFI Csaba. Zalaegerszeg, 1997. 131–163. (Zalai gyűjtemény 41.)
- SASFI 2018 SASFI Csaba: Érdemelv és mobilitás – ígérvények és esélyek: Az iskolázás egy történeti modellje. In: *Universitas – Historia: Tanulmányok a 70 éves Szögi László tiszteletére*. Szerk. DRASKÓCZY István – VARGA Júlia – ZSIDI Vilmos Budapest, 2018. 391–398.
- UDVARDY 1898 UDVARDY László: *Az Egri Érseki Joglyceum története (1740–1896)*. Eger, 1898.

An Examination of the Spatial and Social Dimensions of Legal Education in Eger between 1874 and 1890

by Eszter Hadobás

(Summary)

In this study, I examine the period between 1874 and 1890. In 1874, the training structure of the law academy was reformed, introducing a three-year program and the state examination in political science and law. This transformation separated university-level legal education from the training provided by law academies. The primary task of these higher educational institutions became the training of officials equipped with the legal knowledge necessary for the functioning of the state apparatus. As the two state examinations qualified individuals for different official positions, an analysis of the social background of those who passed these exams can further broaden our current knowledge.

I examine the social spaces of education and science at the Eger Law Academy from two perspectives. First, I analyze the places of residence of the law academy's students during the aforementioned period. I investigate which counties constituted the catchment area for the institution and the extent to which urban students were more dominant than those who came from rural municipalities. Although I have addressed this topic in a previous study, I now re-examine the issue by extending the period by two years. This incorporates the spatial and educational dimensions into the analysis, which I then carry forward into the next section of this work. Here, I narrow the focus of the research, concentrating only on the students who passed the state examination in political science and law. The source material for this consists of the school's registers and the minutes of the state examinations in political science and law.

In this phase of the investigation, it is of particular importance to determine the social background of the students who completed the law academy. This is well indicated by the occupation of the parents or guardians of the examinees who completed the training. The easiest way to explore this is through the occupations of the parents or guardians. The key questions are: what was the proportion of students whose father or guardian also held a higher education degree? What percentage was represented by the children of merchants and private individuals, as well as other social groups, for the examination of which I will use census-based categories? This will reveal the extent to which a provincial law academy was a site of social reproduction and the degree to which it provided opportunities for social mobility in an era when a law degree held such high prestige in society. I intend to further refine the results by also analyzing the proportion of graduates who lived in cities versus rural municipalities and how many resided in the city where the school was located.